

อรรถ ๘

เอกสารชุดมอญตันไห

ทางรอด & ประการ
(วิมุตตายนตนะ)

ของ

พุทธทาสภิกขุ

จงรู้จักตัวเอง!

ก ตัวเอง" คำนี้หมาย
นพบ แก้วใส ในตัวท่าน
ออกตัว ท่าไม่ ให้ป่วยการ
ไว้บาน อยู่ในเรา อย่าเขลาไป
กบัว มีผล ที่เอกอุตม์
มนุษย์ ค้นหา มาให้ได้
ตรัสรู้ หรือรู้ สิ่งใด ๆ
มาจาก ความรู้ ตัวตัวเอง."

เพื่อไข่ทุกชีวิตได้พบ
วิธีการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ

การศึกษาที่นำโลกไปสู่ความหายนะ

“...การศึกษามุ่งหมายแต่จะทำให้คนให้สามารถครอบ
โกยประโยชน์มาเป็นของตนให้มากในลักษณะที่เรียกว่า
อยู่ดีกินดี แต่เกินขอบเขต ทำให้ถึงกับมัวเมา จนไม่
รู้ว่าอะไรควรทำอะไรไม่ควรทำ โลกของเราจึงยุ่งเหยิง
ไปด้วยสงคราม...”

“...แม้จะมีการศึกษาอะไรกันมาก แต่ไม่ศึกษา
ในข้อที่ว่า เกิดมาทำไม? ความเป็นเด็กอมมือก็ไม่สิ้นสุด
ลงได้ แม้จบการศึกษามีปริญญายาวเป็นหาง มัน
ก็ไม่พ้นความเป็นเด็กอมมือไปได้ เพราะคนเหล่านั้นไม่
รู้ว่า เกิดมาทำไม? ^{๕๕} ทงนเพราะการศึกษามุ่งแต่อุดมคติ
แต่เพียงว่า จะเอาผลทางวัตถุแต่อย่างเดียวไม่คำนึงถึง
ความดีทุกซั่ด้านจิตด้านวิญญาณ...”

จากเรื่อง บรมธรรมกับชีวิตของนักศึกษา
ของ พุทธทาสภิกขุ

หากท่านไม่ประสงค์อ่านอีก โปรดถวายหรือ
มอบแด่ท่านที่สนใจต่อไปจะเป็นกุศลมหาศาล

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๑๑

จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๑๒

จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม

เอกสารชุดมอังก้านใน

ฉบับ ๘

เรื่อง

ทางรอด & ประการ (วิมุตตายนะ)

ของ

พุทธทาสภิกขุ

เพื่อให้ทุกชีวิตได้พบวิธี

ซึ่งสมควรแก่การดำเนินชีวิตอันประเสริฐ

เลขทะเบียน 01247

เลขเรียก BQ พ-ก 2512

ทางรอด ๕ ประการ

๑. ตนเองเป็นผู้ฟังธรรม — ในการฟังธรรมนั้น ทำให้เกิดความเข้าใจ—เกิดปราโมทย์—เกิดปีติ—นามกาย รำบง—รู้สึกเป็นสุข—จิตตั้งมั่น เมื่อจิตตั้งมั่นแล้ว ย่อมเกิดญาณทัสนะ รู้จักสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นจริง ไม่ควรวัดมั่น—มีความเบื่อหน่าย—มีความคลายกำหนด—มีความหลุดพ้นจากกิเลส
๒. ตนเองเป็นผู้แสดงธรรม — ในขณะแสดงธรรม มีการบีบบังคับให้จิตของตนทำหน้าที่อย่างหนัก ในการนึก การคิด การพิจารณา เห็นแจ้งข้อความที่ตนได้เคยเล่าเรียนมา จนตนเองรู้ประจักษ์ชัดในข้ออรรถข้อธรรม จนกระทั่งเกิดปราโมทย์—เกิดปีติ—นามกายรำบงมีความสุข—มีจิตตั้งมั่น—เกิดญาณทัสนะเห็นว่าสิ่งทั้งปวงไม่ควรวัดมั่น—มีความเบื่อหน่าย—มีความคลายกำหนด—มีความหลุดพ้นจากกิเลส
๓. ตนเองสาธยายธรรมอยู่ — คือหัดสวดมนต์พร้อมคำแปล เพื่อให้รู้ความหมายของคำแปล ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป จนกระทั่งว่าเป็นการแสดงธรรมให้แก่ตัวเองฟัง จนเป็นการสวดด้วยใจ แล้วเลื่อนไปสวดด้วยความรู้สึกที่ลึกไปกว่านั้น จนกระทั่งเป็นปัญญาที่แท้จริงคือรู้ข้ออรรถข้อธรรมด้วยความรู้สึกจริง ๆ (ไม่ใช่รู้สึกด้วยความนึกความคิดหรือเหตุผล) แล้วจะเกิดปราโมทย์ ปีติ และเกิดอาการทางจิตต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น จิตก็จะหลุดพ้นจากกิเลสได้
๔. ตนเองไตร่ตรองในธรรมอยู่ — หมายถึงการเจาะจงพิจารณาธรรม ที่เราได้ยินได้ฟังมาแล้วอย่างละเอียดลึกซึ้งพิสดาร จนเกิดปราโมทย์—ปีติ และเกิดอาการทางจิตต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น จิตก็จะหลุดพ้นจากกิเลสได้
๕. ตนเองทำสมาธิให้เกิดขึ้น — พึงในลักษณะที่ทำให้จิตสงบเป็นสมาธิ แล้วเพ่งหาความจริง ปีติในสิ่งนั้นอีกต่อหนึ่ง จนเกิดปราโมทย์— และเกิดอาการ ทางจิตต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น จิตก็จะหลุดพ้นจากกิเลสได้

ทางรอด & ประการ

(วิมุตตายนตะกถา)

ของ

พุทธทาสภิกขุ

แสดง ณ สวนโมกขพลาราม ไซยา วันมาฆบูชา ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว วิมุตตายนานิ, ยตฺถ ภิกฺขุโน อปฺปมคฺตสฺส
อาคัปโป ปิหิตตตสฺส วิหโรโต, อวิมุตฺตํ वा จิตฺตํ วิมฺลจฺจิตฺ,
อปริกฺขจฺฉา อาสวา ปริกฺขยฺ คจฺฉนฺติ, อนนปฺปคฺตํ वा อนุตฺตรํ
โฆภกฺเขมิ อนปฺปญฺเฒเต-ติ, ธมฺโม สกฺกจฺจํ โสคฺพุโฬติ ฯ

ณ บัดนี้จะได้วิชันนา พระธรรมเทศนาในวิมุตตายน-
ตะกถาเพื่อเป็นเครื่องประดับสติปัญญา ส่งเสริมศรัทธา
ความเชื่อ และวิริยะความพากเพียรของทุกท่านทั้งหลายผู้เป็น
พุทธบริษัท ให้เจริญงอกงามก้าวหน้าในทางแห่งพระศาสนา

ของสมเด็จพระบรมศาสดา อันเป็นที่พึงของเราทั้งหลาย
กว่าจะยุติลงก็ยวดยเวลา

ข้อความในวิมุตตกายตนะสูตร^๕ เป็นข้อความแสดง
ให้ทราบถึงเหตุ ๕ ประการ อันจะเป็นทางให้บุคคลหลุด
พ้นจากกิเลส และทำอาสวะให้สิ้นไป ให้ได้บรรลุมรรคอัน
เกษมจากโยคะ กล่าวคือพระนิพพาน เหตุ ๕ ประการนี้
เข้าใจว่าเป็นเรื่องที่ท่านทั้งหลายมักจะไม่ได้ฟังกัน จึงเป็น
เรื่องที่ควรนำมาวิสดัสนา ข้อความในพระบาลีนี้มีอยู่ดังต่อไปนี้.

สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในพระเชตวัน
อันเป็นอารามที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีสร้างถวายใกล้พระนคร
สาวัตถี ครั้นนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสให้ภิกษุทั้งหลาย
ตั้งใจฟังแล้ว ตรัสพระธรรมเทศนาว่า “ดูก่อนภิกษุทั้ง
หลาย! เหตุแห่งความพ้นพิเศษจากอาสวะทั้งหลายมีอยู่ ๕
อย่าง อันเป็นเหตุที่ทำให้ภิกษุผู้ไม่ประมาทมีความเพียรเผา
กิเลส มีตนส่งไปแล้ว ย่อมทำจิตที่ยังไม่หลุดพ้นจากกิเลส
ให้หลุดพ้นจากกิเลสได้ ย่อมทำอาสวะทั้งหลายที่ยังไม่สิ้นไป

ให้ถึงความสิ้นไปได้. อนึ่ง ธรรมอันเกษมจากโยคะ ไม่มี
 ธรรมอื่นยิ่งไปกว่าที่ตนยังไม่ได้ไม่ถึงนั้น ก็จะได้จะถึง. เหตุ
 แห่งความพิเศษ ๕ ประการนี้เป็นอย่างไรเล่า? ตุก่อน
 ภูิกษุทั้งหลาย! เมื่อพระศาสดาครูอาจารย์กตฺติ หรือเพื่อน
 สพรหมจารีด้วยกันอันเป็นที่เคารพรูปใครรูปหนึ่งกตฺติ ในธรรม
 วินัยนี้ แสดงธรรมแก่ภูิกษุ เมื่อครูอาจารย์หรือเพื่อน
 สพรหมจารี ซึ่งเป็นที่เคารพรูปใครรูปหนึ่ง แสดงธรรมแก่
 ภูิกษุนั้น ๆ ด้วยประการใด ภูิกษุนั้นก็เป็นผู้แจ้งประจักษ์
 ชัดชัดอรรถข้อธรรม ในธรรมนั้นด้วยประการนั้น ปรา-
 โมทย์ความบันเทิงใจย่อมเกิดแก่ภูิกษุผู้รู้แจ้งชัดซึ่งอรรถและ
 ธรรม เมื่อปราโมทย์เกิดแล้ว ปิตติความอิมเอบย่อมบังเกิด
 เมื่อมีใจอิมเอบด้วยปิตติแล้ว นามกายก็ระงับ เมื่อนามกาย
 ระงับแล้ว เธอย่อมได้เสวยสุข จิตของภูิกษุผู้มีสุขย่อมตั้งมั่น
 ตุก่อนภูิกษุทั้งหลาย! อันนี้เป็นเหตุให้เกิดความหลุดพ้น
 ให้มีจิตหลุดพ้นจากกิเลสอันยังไม่หลุดพ้น ทำอาสวะทั้ง
 หลายที่ยังไม่สิ้นให้สิ้นไป ธรรมอันเป็นที่เกษมจากโยคะ ที่ยัง
 ไม่ได้ไม่ถึง ก็จะเป็นบรรลุ ก็จะได้จะถึง นี่เป็นเหตุแห่งความ
 พิเศษข้อที่ ๑.

กุ่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ! เหตุข้ออื่นยังมีอีก คือ พระ-
 ศาสดาครูอาจารย์ก็หาได้แสดงธรรมแก่ภิกษุนั้นไม่ เพื่อน
 สพรหมจารีเป็นที่เคารพรูปใดรูปหนึ่ง ก็หาได้แสดงธรรม
 แก่ภิกษุนั้นไม่ ก็แต่ภิกษุนั้นเองได้แสดงธรรม ตามที่ตน
 ได้สละตัณห์มาก่อนแล้วอย่างไร ได้เรียนไว้แล้วอย่างไรก็แสดง
 แก่ชนทั้งหลายเหล่านั้น โดยพิสดาร กุ่ก่อนภิกษุทั้งหลาย !
 ภิกษุแสดงธรรมที่ตนได้สละแล้ว ที่ตนได้เรียนแล้วอย่างไร
 แก่ชนทั้งหลายเหล่านั้น โดยพิสดารด้วยประการใด ๆ ใน
 ขณะนั้นภิกษุนั้นย่อมเป็นผู้รู้แจ้งประจักษ์ชัดในข้ออรรถ ข้อ
 ธรรม ในธรรมนั้นด้วยประการนั้นๆ ปราโมทย์ความบันเทิง
 ใจย่อมเกิดขึ้น แก่เรานั้น เมื่อมีปราโมทย์เกิดแล้วปีติย่อม
 บังเกิดเมื่อมีปีติเกิดในใจแล้ว นามกายก็ระงับ เมื่อนามกาย
 ระงับแล้วเราย่อมได้เสวยสุข จิตของภิกษุผู้มีความสุขย่อม
 ตั้งมั่น. กุ่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ! อันนี้เป็นเหตุแห่งความพ้น
 พิเศษที่ ๒ ที่ทำให้ภิกษุผู้ไม่ประมาณนั้นมีจิตหลุดพ้นแล้ว
 จากกิเลสทั้งหลาย ทำอาสวะทั้งหลายให้สิ้นไปและธรรมอัน
 เป็นที่เกษมจากโยคะที่ยังไม่เคยได้เคยถึงก็จะได้จะถึง กุ
 ก่อนภิกษุทั้งหลาย ! อันนี้เป็นเหตุแห่งความหลุดพ้นข้อที่ ๒

ลูกก่อนภิกษุทั้งหลาย ! เหตุข้ออื่นยังมีอีก คือ พระ-
 ศาสตราครุอาจารย์ ก็มีได้แสดงธรรม และภิกษุนั้นเองก็มี
 ได้แสดงธรรมตามที่ตนได้ระดับแล้ว เรียนแล้วแต่อย่างไร
 แก่ชนทั้งหลายเหล่านั้น หากแต่ภิกษุนั้นได้สาธยายได้ท่อง
 ได้ปันธรรมตามที่ตนได้ระดับแล้ว ได้เรียนแล้วอย่างไรโดย
 พิสการ ลูกก่อนภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อภิกษุนั้นสาธยายท่องปัน
 ธรรมที่ตนได้ระดับแล้วเรียนแล้วอย่างไร โดยพิสการด้วย
 ประการใด ๆ ในขณะนั้นภิกษุนั้นเป็นผู้รู้แจ้งประจักษ์ชัด
 ข้ออรรถข้อธรรม ในธรรมที่ตนสาธยายแล้ว ท่องปันแล้ว
 ด้วยประการนั้น ๆ เมื่อนั้นปราโมทย์ความบันเทิงใจ ย่อม
 เกิดขึ้นแก่เธอ เมื่อมีปราโมทย์เกิดแล้ว ปิทย่อมบังเกิด
 เมื่อมีใจประกอบด้วยปีติแล้ว นามกายก็รำบ เมื่อนามกาย
 รำบแล้ว เธอย่อมได้เสวยสุข จิตของภิกษุผู้มีความสุขย่อม
 ตงมั่น ลูกก่อนภิกษุทั้งหลาย ! แม่นักเป็นเหตุแห่งความหลุด
 พันของภิกษุนั้นผู้มีความเพียรอันกระทำแล้ว ทำจิตให้หลุด
 พันจากกิเลส ทำอัสวะทั้งหลายให้สิ้นไป ธรรมอันเกษม
 จากโยคะ ที่ยังไม่ได้ไม่ถึง ก็จักได้จักถึง ลูกก่อนภิกษุทั้งหลาย
 อันนี้เป็นเหตุแห่งความหลุดพ้นข้อที่ ๓.

กูก่อนภิกษุทั้งหลาย! เหตุข้ออื่นยังมีอีก ก็พระ
 ศาสตราครุ อาจารย์ ก็ได้แสดงธรรม และพระภิกษุ
 เองก็ได้แสดงธรรม ภิกษุนั้นก็ได้สาธยายท่องบ่นธรรม
 แต่ว่าภิกษุนั้นได้ตริตรองธรรมด้วยจิต พิจารณาด้วยใจซึ่ง
 ธรรมที่ตนได้สะดับแล้วได้เรียนแล้วอย่างไร กูก่อนภิกษุ
 ทั้งหมด! เมื่อภิกษุนั้นตริตรองด้วยจิตพิจารณาด้วยใจ ซึ่ง
 ธรรมที่ตนได้สะดับแล้วเรียนแล้วอย่างไรด้วยประการใด ๆ
 เธอ^๕นั้นก็เป็นผู้รู้แจ้งประจักษ์ชัด ซึ่งข้ออรรถข้อธรรมใน
 ธรรมนั้นด้วยประการนั้น ๆ เมื่อนั้นปราโมทย์ความบันเทิง
 ย่อมเกิดขึ้นแก่เธอ เมื่อปราโมทย์เกิดแล้ว ปีติย่อมเกิด
 เมื่อปีติเกิดในใจแล้ว นามกายก็ว่างับ เมื่อนามกายว่างับ
 แล้ว เธอย่อมได้เสวยสุข จิตของภิกษุผู้มีสุขย่อมตั้งมั่น กู
 ก่อนภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุนั้นย่อมจะมีจิตอันพ้นแล้วจาก
 กิเลสย่อมจะมีอาสวะสิ้นแล้ว ธรรมเป็นที่เกษมจากโยคะที่ยัง
 ไม่ได้ไม่ถึงก็ย่อมได้ย่อมถึง กูก่อนภิกษุทั้งหลาย! อัน^๕นั้นเป็น
 เหตุแห่งการหลุดพ้นข้อที่ ๔.

กูก่อนภิกษุทั้งหลาย! เหตุข้ออื่นยังมีอีก ก็พระ
 ศาสตราครุ อาจารย์ ก็ไม่ได้แสดงธรรม ภิกษุนั้นก็ไม่ได^๕

แสดงธรรม ภิกษุนั้นก็ไม่ได้สาธยายธรรมตามที่เรียนแล้ว
 อย่างไร และภิกษุนั้นก็ไม่ได้ตริกตรองซึ่งธรรมตามที่ไ้
 สะดับแล้วเรียนแล้วอย่างไรด้วย หากแต่ว่าภิกษุนั้นได้ทำ
 สมานิมิตให้เกิดขึ้นอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นอารมณ์อันเธอ
 ถือเอาด้วยดีแล้ว ทำในใจด้วยดีแล้ว ทรงไว้ในใจด้วยดี
 แล้ว ได้แทงตลอดกัด้วยดีแล้ว คุก่อนภิกษุทั้งหลาย! สมานิ
 มิตอันใดอันหนึ่งเป็นอารมณ์ที่ภิกษุนั้นถือเอาด้วยดีแล้ว
 ทำไว้ในใจด้วยดีแล้ว ทรงจำไว้ด้วยดีแล้ว แแทงตลอดด้วย
 ดีแล้วด้วยประการใด ๆ เธอนั้นก็เป็นผู้รู้แจ้งประจักษ์ชัด
 ซึ่งข้อธรรม ข้อธรรมในธรรมนั้นด้วยประการนั้น ๆ ปรา
 โมทย่อมเกิดขึ้นแก่เธอ เมื่อปราโมทย์เกิดแล้ว ปีติย่อม
 บังเกิด เมื่อปีติมีในใจแล้ว นามกายก็วางับ เมื่อนามกาย
 วางับแล้ว เธอย่อมได้เสวยสุข จิตของภิกษุผู้มีความสุข
 ย่อมตั้งมั่น ภิกษุนั้นย่อมจะทำให้หลุดพ้นจากกิเลสย่อมจะ
 ทำอัสวะให้สิ้นไป ธรรมเป็นที่เกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่น
 ยิ่งกว่าธรรมที่ยังไม่ได้ไม่ถึง ก็ย่อมจะได้จะถึง คุก่อนภิกษุทั้ง
 หลาย! อันนี้เป็นเหตุแห่งความหลุดพ้นข้อที่ ๕.

ทุก่อนภิกษุทั้งหลาย! เหตุทั้งหลาย ๕ ประการนี้แล
 เป็นเหตุแห่งความหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย อันเป็นเหตุ
 ที่เมื่อภิกษุผู้ไม่ประมาทแล้ว มีความเพียรเพิกกิเลส มีตน
 สงบไปแล้ว ก็ทำจิตที่ยังไม่หลุดพ้นจากกิเลส ให้หลุดพ้นได้
 ย่อมทำอาสวะที่ยังไม่สิ้นให้สิ้นได้ ธรรมอันเป็นที่เกษม
 จากโยคะไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ที่ตนยังไม่ได้ไม่ถึง ก็พึง
 ได้พึงถึงโดยแท้แล”

ข้อความในพระบาลีมีเพียงเท่านั้น จากพระพุทธานุญาต
 แห่งพระบาลีนี้ มีใจความสำคัญที่ควรจะกำหนดไว้เป็น
 ๕ อย่างสั้น ๆ ว่า ภิกษุได้พึงธรรมที่มีผู้อื่นมาแสดง ก็ทำ
 ให้เห็นอรรถเห็นธรรม จนมีจิตตั้งมั่น บรรลุถึงความหลุด
 พ้นได้ นี้อย่างหนึ่ง, อย่างที่ ๒ ภิกษุนั้นแสดงธรรมเอง
 เมื่อแสดงอยู่ ย่อมรู้อรรถรู้ธรรมที่ตนกำลังแสดงนั้น ก็ทำ
 จิตให้หลุดพ้นได้ และข้อที่ ๓ ภิกษุนั้นท่องบ่นสาธยาย
 ธรรมที่ตนได้ศึกษามา ก็ทำให้เกิดความเห็นแจ้งในอรรถ
 และธรรมนั้น ก็สามารถทำให้จิตหลุดพ้นได้. และข้อที่ ๔
 คือภิกษุนั้น ตริตองธรรมที่ตนได้ศึกษามาแล้วอย่างไร

ก็ทำให้เกิดการหลุดพ้นแก่ภิกษุ^๕นั้นได้ และข้อสุดท้ายก็มีว่า
ภิกษุ^๕นั้นมีสมาธิ^๕นิมิต ที่กำหนดอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งสมาธิ
อย่างใดอย่างหนึ่ง จนจิตเป็นสมาธิแล้ว ก็สามารถทำให้
เกิดการหลุดพ้นแก่ตนได้ เป็น ๕ อย่างด้วยกันดังนี้

ถ้าสรุปให้สั้นกว่านี้ก็จะได้ว่า ภิกษุจะหลุดพ้น
จากกิเลสได้ด้วยเหตุ ๕ อย่างคือ ตนเองได้ฟังธรรม
อย่างหนึ่ง และตนเองเป็นผู้แสดงธรรมเสียเอง^๕
อย่างหนึ่ง ตนเองสาธยายธรรมอยู่^๕อย่างหนึ่ง ตนเอง
ไตรตรองในธรรมอยู่^๕อย่างหนึ่ง ตนเองทำสมาธิให้
เกิดขึ้นแล้วก็หลุดพ้นได้^๕อย่างหนึ่ง, รวมเป็น ๕
อย่างด้วยกัน อย่างแรกคือฟังธรรม อย่างที่สองคือแสดง
ธรรมเสียเอง อย่างที่สามท่องบ่นสาธยายธรรมอยู่ด้วยตนเอง
อย่างที่ดีไตรตรองใคร่ครวญธรรมอยู่ด้วยตนเอง อย่าง
ที่ห้าทำจิตให้เป็นสมาธิ ทั้งห้าอย่างนี้มีผลเหมือนกัน ก็ทำ
ให้บรรลุลความสิ้นไป แห่งกิเลสได้ด้วยกันทั้งนี้

ข้อที่เข้าใจว่าท่านทั้งหลายจะไม่เคยได้ยินได้ฟังไม่
เข้าใจนั้นก็อยู่ตรงนี้เอง เพราะว่าคนทั่วไปมักจะเข้าใจกัน

ว่า เราจะหลุดพ้นจากกิเลสได้ ก็ตรงด้วยการปฏิบัติสมาธิวิปัสสนาอย่างเดียว จึงจะเป็นต้นเหตุให้หลุดพ้นจากกิเลสได้. แต่ในที่นี้พระพุทธเจ้าท่านกลับทรงสืงไว้ว่าเหตุที่จะทำให้หลุดพ้นได้นั้น มิใช่มีเพียงเท่านั้น แต่มีอยู่ถึง ๕ ประการด้วยกัน สืออย่างทีเพิ่มเข้ามานั้น เราไม่เคยได้ยินได้ฟัง และเรายังสงสัย และเรายังไม่เชื่อ ว่าจะเป็นไปได้ถึงอย่างนั้น เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องทีควรจะกำหนดจดจำพิจารณากันให้ถี่ ศึกษากันให้ถี่ สังเกตดูให้ถี่เป็นพิเศษ ซึ่งจะได้วิวัฒนาการต่อไป.

ข้อที่ ๑. ว่าเพราะได้ฟังธรรมจึงหลุดพ้น ข้อที่ ๒. ว่าเพราะแสดงธรรมด้วยตนเองจึงหลุดพ้น ข้อที่ ๓. ว่าสาธยายธรรมอยู่จึงหลุดพ้น ข้อที่ ๔. ว่าปริตรองธรรมอยู่จึงหลุดพ้น ใน ๕ ข้อนี้เป็นของแปลกของใหม่ทีเราต้องสังเกต ต้องเข้าใจกันเสียใหม่

วิมุตตายนะข้อที่หนึ่งว่า ได้ฟังธรรม จิตหลุดพ้นนั้น เข้าใจได้ไม่ยากนัก เพราะตามธรรมดาเราทีได้ยินได้ฟังอยู่ท่ว ๆ ไปแล้ววามีบุคคลผู้บรรลุความเป็นพระอรหันต์

ในที่นั้นนั่นเอง เช่น ไปเฝ้าพระพุทธเจ้ากำลังฟังคำแนะนำสั่งสอนของพระองค์อยู่ ก็บรรลุธรรมสูงสุดก็จะเป็นพระอรหันต์ในที่นั้นเอง นี่ไม่ได้ไปทำสมาธิวิปัสสนาที่ไหน ก็บรรลุธรรมในขณะที่ฟังนั่นเอง นี่ก็เพราะเหตุที่ว่ามีคำตอบเหมาะในการฟังนั้น ทำให้เห็นชัดในข้อธรรม ข้อธรรม หมายความว่ามีความเข้าใจแจ่มแจ้งลึกซึ้งส่งจิตไปตามความเข้าใจนั้นแล้ว ถอนความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งที่ตนเคยยึดมั่นถือมั่นเสียได้

ข้อนี้ก็เพราะว่า ในการฟังธรรมนั้น ทำให้เกิดความเข้าใจก่อน และความเข้าใจนั้น ทำให้เกิดปราโมทย์คือความบันเทิงรื่นเริงในธรรมนั้น ปราโมทย์นั้นทำให้เกิดปีติคือความอิ่มอกอิ่มใจ เมื่อปีติเกิดแล้ว นามกาย คือจิตใจความคิดต่าง ๆ ก็ราบลงไป เมื่อนามกายราบลงไปแล้ว ความรู้สึกเป็นสุข ก็เกิดขึ้น ความรู้สึกที่เป็นสุขนั้น ทำให้จิตให้ตั้งมั่น เมื่อจิตตั้งมั่นแล้ว ย่อมรู้แจ้งสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นอย่างจริงจนหมดความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งปวง.

นี้เป็นเรื่องที่ต้องสังเกตให้ถี่ ๆ ว่า ต้องมีการฟัง
ธรรม และมีการเข้าใจในธรรมที่ได้ฟังนั้น อย่างที่เรียกว่า
รู้ประจักษ์ชัด ว่ามีเหตุอย่างไร มีผลอย่างไร และเมื่อ
เข้าใจถึงขนาดนั้นแล้วจะเกิดความพอใจขึ้นในตน มีความ
รื่นเริงบันเทิงในธรรม แล้วมีปีติมีเอิบ ทำให้จิตใจและ
ความรู้สึกคิดนึกกว้างไปแล้ว จึงจะรู้สึกเป็นสุข ต่อเมื่อรู้สึก
เป็นสุขชนิดนี้แล้ว จิตจึงจะอยู่ในลักษณะที่เรียกว่า พร้อม
หรือได้ที่ ที่ความเห็นอย่างแจ่มแจ้งในสิ่งทั้งปวงจะปรากฏ
จนเห็นว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ไม่เที่ยงเป็นทุกข์เป็นอนัตตา
ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น เป็นต้น

บางคนคงจะประหลาดใจ ว่าทำไมจึงเอาความ
สุขมาไว้อยู่ตรงนี้ คือเอาความสุขมาไว้ตรงก่อนแต่ที่
จิตจะตมฺน และเห็นแจ้งสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่เห็น
จริง นี่เป็นเรื่องที่สำคัญมากที่จะต้องสังเกตไว้และเข้าใจ
ในการที่เราทำทั้งหลายทั้งปวงนั้น ได้เกิดความรู้สึกตาม
ลำดับอย่างนี้หรือไม่ โดยทั่ว ๆ ไปไม่ได้เกิดความรู้สึกครบ
ถ้วนตามลำดับอย่างนี้ เพราะว่าไม่เข้าใจประจักษ์ชัดในอรรถ

และธรรมถึงขนาดนั้น เราเข้าใจบ้างเหมือนกัน แต่ว่าไม่เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งประจักษ์ชัดในอรรถและธรรม ถึงขนาดที่จะให้เกิดปราโมทย์ปีติ และทำนามกายให้รำบได้.

ข้อนี้เป็นเพราะเหตุหลายอย่างหลายประการ เช่นว่า เราฟังธรรมแต่พอเป็นพิธีบ้าง เช่นมานั่งหลับฟังธรรม อย่างนั้นก็ใช้อยู่โดยมาก หรือว่าฟังธรรมโดยคิดว่าเอาแต่บุญก็พอแล้ว อย่างนี้ไม่มีทางที่จะเกิดญาณทัศนะเหมือนอย่างที่ได้กล่าวไว้ในพระสูตรนี้ คนส่วนมากฟังธรรมเข้าใจก็ไม่เข้าใจมาก ถึงขนาดที่เกิดญาณทัศนะในลักษณะนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยปัจจุบันนี้ มีการฟังธรรมกันแต่ตามธรรมเนียมตามประเพณีหรือที่เรียกได้ว่าฟังละเมอ ๆ พ้อ ๆ ไปเป็นส่วนมาก หรือว่าฟังด้วยจิตที่หะเยหะยานด้วยความโลภ อยากจะมีความรู้ไว้มาก ๆ เพื่อเป็นคนรู้มากแล้วก็จะที่จะเด่น หรือจะเอาความรู้นั้นไปเป็นเครื่องมือหาลาภสักการะ อย่างนี้เป็นต้น ถ้าฟังด้วยจิตใจที่เป็นอย่างนี้แล้ว ไม่มีทางที่จะเกิดญาณทัศนะในขณะที่ฟังธรรมนั้นจนมีการบรรลุเป็นลำดับ ๆ ไป ดังที่ได้กล่าวไว้ในพระสูตรนี้ได้

ด้วยเหตุนี้เองหวังว่าเราท่านทั้งหลาย จะได้ปรับปรุง
 ตนเองกันเสียใหม่ ในเรื่องอันเกี่ยวกับการฟังธรรม. ใน
 พระสูตรนี้มีข้อความปรากฏชัดอยู่แล้วว่า พระศาสดา
 คุรุบาอาจารย์ก็ดี หรือว่า เพื่อนสพรหมจารีด้วยกันอันเป็น
 ที่เคารพกิตติ แสดงธรรมอยู่ ภิกษุนั้น ย่อมฟังด้วยดี ไม่
 ได้ถือว่าเพื่อนสพรหมจารีด้วยกันแสดง แล้วก็ไม่สนใจฟัง
 เท่าที่พระศาสดาเองจะทรงแสดงหรือคุรุบาอาจารย์บางคน
 จะได้แสดง นี่ก็เพราะว่าไปนึกถึงเรื่องสูง เรื่องต่ำเรื่องเกียรติ
 เรื่องภูมิ ของบุคคลผู้แสดง ดังที่เราได้ยินได้เห็นกันอยู่
 เป็นอันมากในการวิพากษ์วิจารณ์ ว่าคนนั้นแสดง คนนี้
 แสดง แสดงดี แสดงไม่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการแสดง
 ธรรมทางวิทยุกระจายเสียงเป็นต้น มัวแต่วิพากษ์วิจารณ์
 กันอย่างนี้แล้ว จะมีการฟังด้วยดีอย่างไรเล่า ผู้ที่ฟังด้วยดีนั้น
 ต้องไม่คำนึงถึงตัวบุคคลว่าสูงว่าต่ำ ว่าเก่ง หรือไม่เก่ง
 อย่างนี้เป็นต้น แต่จะเพ่งเฉพาะสิ่งที่กำลังแสดง ข้อความ
 ที่กำลังแสดง อรรถและธรรมที่กำลังแสดงว่าเป็นอย่างไร

เมื่อมีผู้เอาอรรถและธรรมมาแสดง ก็ตั้งใจฟังย่อม
 เจียหูฟัง คือ ฟังด้วยใจทั้งหมด จนประจวบเหมาะในข้อ

ที่แสดงนั้น ตรงกันกับเรื่องที่ตนรู้สึกอยู่ ศึกษาอยู่ ค้นคว้าอยู่
สงสัยอยู่ ในข้อรรดและธรรม นั้นแจ่มกระจ่างออกมา
เป็นความรู้สึกตัวใจ ไม่ใช่เป็นความเข้าใจ หรือเห็นพ้องด้วย
ตามแนวของเหตุผล หากแต่ว่าเป็นความรู้สึกที่ลึกกว่านั้น
คือรู้สึกลึกซึ้งอยู่ในจิตใจ จนซึมซาบในใจถึงความจริงข้อ
นั้น ซึ่งเป็นความจริงที่แท้จริงที่เกื้อหนุนที่เฉียบขาด ที่ภิกษุ
นั้นเห็นอยู่ เข้าใจอยู่ รู้สึกอยู่ว่าเป็นความจริงเหลือที่จะประ
มาณได้ ดังนั้นแล้วก็เรียกว่า เป็นผู้รู้แจ้งประจักษ์ชัด ซึ่ง
ข้อรรดและข้อธรรมแห่งเนื้อความนั้น เมื่อเป็นดังนี้ ย่อม
เกิดปราโมทย์ คือความบันเทิงใจ เป็นลักษณะแห่งความ
พอใจอย่างยิ่งก่อน

เมื่อเกิดปราโมทย์ คือความบันเทิงใจอย่างนี้แล้ว
ย่อมเป็นธรรมดาอยู่เอง ที่จะเกิดปีติ ความอิ่มอกอิ่มใจก่อ
ไปอีกชั้นหนึ่ง เมื่อสิ้นอำนาจแห่งปีตินี้แล้ว นามกายก็
รำบับ หมายความว่า ความรู้สึกคิดนึกในทางจิตใจของ
ภิกษุนั้นทุกอย่างทุกประการย่อมจะรำบับลง มีอาการแห่ง
จิตที่ไม่มีปัญหา ไม่รู้สึกว่ามีความมีปัญหา ไม่มีความหวัง ไม่มี

ความทะเยอทะยาน ไม่มีความกระหาย แม้แต่อย่างใด
อย่างหนึ่ง

เมื่อนามกายว่างับในลักษณะนั้นแล้ว อากาโรที่เป็นสุข
ชนิกใหม่ที่ยังไม่เคยรู้จักมาก่อน ก็จะเกิดขึ้น เมื่อความสุข
ชนิกนั้นเกิดขึ้นแล้ว ก็มีความว่างับแห่งจิตถึงขนาดที่เรียกว่า
เป็นสมาธิ คือตั้งมั่น เป็นสมาธิโต ในลักษณะของความ
ตั้งมั่นเป็นสมาธิโตนั้น; ย่อมมีความ บริสุทธิ์ ปราศจาก
การรบกวนของนิวรณ์ด้วย; ย่อมมีลักษณะที่เป็น กัมมนิโย
คือแคล่วคล่องว่องไวต่อความรู้แจ้งด้วย ประกอบไปด้วย
อาการ ๓ อย่างอย่างนั้นแล้วเรียกว่า “ตั้งมั่น” โดยแท้จริง

บททวนอีกครั้งหนึ่งก็คือว่า เป็น สมาธิโต ตั้งมั่น
เป็น บริสุทธิ์คือบริสุทธิ์ เป็น กัมมนิโย คือไว คล่องแคล่ว
ต่อการที่จะรู้แจ้ง หรือการงานในทางจิต เมื่ออาการอย่าง
นั้นมีขึ้นแก่จิต หรือว่าคุณสมบัติอย่างนั้นมีขึ้นแก่จิตแล้ว ย่อม
เกิดอาการที่เรียกว่า ยถาสุตัง ปชานาติ คือย่อมรู้ชัดสิ่ง
ทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นอย่างจริง.

ความลับในข้อนี้^๕มีอยู่ว่า ถ้าจิตไม่ตั้งมั่นในลักษณะ^๕
แล้ว ไม่สามารถที่จะเห็นสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นจริง
ทั้ง ๆ ที่สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ก็มีลักษณะตามที่เป็นจริงแสดง
อยู่. ข้อนี้เราจะต้องทำความเข้าใจกันเสียก่อนว่า สิ่ง^๕ทั้ง
หลายทั้งปวงย่อมแสดงลักษณะแห่งความจริงของมันอยู่
ด้วยกัน^{๕๕} นั้น หากแต่ว่าเราเองต่างหาก ไม่ได้ปรับปรุง
จิตใจให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม ที่จะมองเห็นความจริงข้อ
นั้น จะพูดให้เห็นด้วยตัวอย่างที่ชัดยิ่งขึ้นไปกว่านี้ก็ด้วยอยาก
จะพูดว่า ต้นไม้ก็พูดได้ ก้อนหินก็พูดได้ พวกเรานั่งอยู่
ที่นี่เต็มไปด้วยต้นไม้ เต็มไปด้วยก้อนหินที่มันพูดได้ แต่
แล้วเราก็ไม่ได้ยิน เพราะว่าเราหูหนวก หรือตาบอด ไม่
เห็นความจริงที่สิ่งเหล่านั้นแสดง และไม่ได้ยินข้อความที่สิ่ง
เหล่านั้นแสดง.

การที่กล่าวว่าต้นไม้ก็พูดได้ ก้อนหินก็พูดได้ อะไร ๆ
ก็พูดได้^๕ หมายความว่า สิ่งเหล่านั้นมันแสดงความจริงอยู่
ทุกขณะ คือแสดงความจริงที่ว่า เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา
และแสดงความจริงสรุปว่า ไม่ควรจะยึดมั่นถือมั่น แต่แล้ว

เราก็ไม่ได้สนใจในสิ่งเหล่านี้เลย เรามานั่งที่นี่ก็เลยไม่ได้ประโยชน์จากธรรมะที่สั่งเหล่านี้แสดง แต่ถ้าว่าเป็นผู้ปฏิบัติธรรมเป็นโยคีเป็นมุนี มีจิตใจที่ตั้งอยู่ในลักษณะที่ละเอียดที่ประณีต ที่สุขุม ที่ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติแล้ว ย่อมจะได้ยิน คำว่า “ได้ยิน” ในที่นี้เป็นคำอุปมา หมายความว่า มันเกิดรู้สึกขึ้นมา เหมือนกับว่า เห็นหรือเหมือนกับได้ยิน

เมื่อพระพุทธเจ้า ทรงนั่งพิจารณาธรรม อยู่ที่โคนต้นไม้ ฝน จนกระทั่งไคร้รู้แจ้งเห็นจริง นี่เราพูดเป็นอุปมาว่า ได้ยินเสียงของธรรมชาติ ได้ยินเสียงของต้นไม้เองพูดให้ฟัง, มีพระศาสดาที่สำคัญ ๆ หลายองค์นั่งฟังจากธรรมชาติ นั่งดูจากธรรมชาติ แล้วก็ได้เห็นและได้ยิน ได้รับความจริงนี้มาจากธรรมชาติแล้วก็มาสอนคนอื่นได้ มีศาสดาในรุ่นหลัง ๆ หลายองค์ที่เป็นอย่างนี้ จนเขาสร้างรูปของพระศาสดาร่องคนนั้น ในลักษณะที่เอามือบึ้งห้อย เอามือบึ้งหูกคล้าย ๆ กับว่าตกเสียงที่ลอยมาตามธรรมชาติ แล้วก็ได้ยิน “ได้ยิน” ก็คือเข้าใจรู้แจ้งตามที่เป็นอย่างจริง แล้วก็มา

เลขทะเบียน ๐๒๔/ ๐๒๔๗

เลขเรียก BQ พ-ท 2512 ๒๕

สรุปเป็นหัวข้อ สำหรับสอนคนอื่นเป็นบทเพลง อย่างนี้
เรียกว่าอาจารย์ผู้ได้ยินต้นไม้พูด ได้ยินก้อนหินพูด ได้
ยินเสียงลมพัดพูด ได้ยินอะไร ๆ ต่าง ๆ พูด และได้เห็น
ทุกสิ่งทุกอย่างแสดงความจริงให้ดู จึงได้รับความจริงจาก
ธรรมชาติ

นี่ ความสำคัญมันอยู่ตรงที่ใจของท่านตั้งมันอยู่เสมอ
คือว่าใจของท่านตั้งมันอยู่ในลักษณะที่พร้อมที่จะรับสิ่งเหล่านี้อยู่
เสมอ. ก็คือตั้งมันในลักษณะที่กล่วมาแล้วนั่นเอง คือว่า
จิตแน่วแน่มีอารมณ์เดียว จิตบริสุทธิ์ผุดผ่อง จิตไวต่อ
ความรู้สึก ประกอบอยู่ด้วยลักษณะ ๓ ประการนี้แล้ว เรียก
ว่าจิตตั้งมันพร้อมอยู่เสมอ ที่จะรับเอาความจริงจากทุกสิ่งที่
มันแสดงออกมา เพราะฉะนั้นเมื่อเห็นอะไรเข้าก็เห็นความ
จริงของสิ่งนั้น ในลักษณะที่เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา
เป็นต้น หรือเมื่อได้ฟังอะไรมา ก็แปลความหมายไปใน
ทางที่เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ยึดมันถือมันไม่ได้อย่าง
นี้ด้วยกันทั้งนั้น.

จิตที่ตั้งมันในลักษณะอย่างนี้ มีได้แก่ภิกษุผู้ฟังธรรม
และแม้แก่ภิกษุที่กำลังแสดงธรรมอยู่เอง และแม้แก่ภิกษุที่

กำลังสวดท่องปณาสายธรรมอยู่ และแม่แก่ภิกษุที่ตริต้อง
 ทบพนธรรมอยู่ ทำไมจึงต้องแยกออกไปอย่างนี้ ก็เพราะ
 ว่า มันมีอาการที่ต่างกัน. เราไม่สังเกตดูให้ดี แม้แต่ใน
 เรื่องการฟังธรรม เราก็ยังทำไม่ได้เสียแล้ว แล้วเราจะเป็น
 ผู้แสดงธรรมได้อย่างไร. สำหรับในเรื่องการฟังธรรมพอจะ
 เห็นได้โดยง่ายว่า ถ้าเข้าใจธรรมก็จะมีปติปราโมทย์อย่างนี้
 ได้ และมีจิตตั้งมั่นอย่างนี้ได้และในขณะที่จิตตั้งมั่นนั้นเอง
 ญาณทัศนะในขั้นสุดท้าย จะเห็นว่าสิ่งทั้งหลาย ทั้งปวงยึดมั่น
 ถือมั่นไม่ได้ก็ปรากฏ จิตใจก็คลายออกจากการยึดมั่นถือมั่น
 ในสิ่งทั้งปวงที่เรียกว่า วิราคะ เมื่อคลายออกแล้วก็เป็นอย่าง
 ว่างหลุดพ้น

ยกตัวอย่างเหมือนอย่างว่า ได้ฟังธรรมที่แสดงให้
 เห็นชัดว่า กามคุณทั้งหลายมีลักษณะเปรียบเหมือนกับไฟ
 บ้าง เปรียบเหมือนกับงูพิษบ้าง เปรียบเหมือนกับหลุมถ่าน
 เพลิงบ้าง เปรียบเหมือนกับเข็ญรongsับเนื้อบ้าง ก็นั้น
 เป็นต้นแล้ว ถ้ามีความเข้าใจแจ่มแจ้งประจักษ์ชัดในข้อ
 อรรถ ข้อธรรมนั้นแล้ว สิ่งที่เรียกว่าความเบื่อหน่ายต่อ

กามคุณนั้นย่อมจะเกิดขึ้น ที่เรียกว่านิพพิทาญาณ มีความ
เบื่อหน่ายเกิดขึ้นแล้ว ก็จะเกิดการวาง ที่เรียกว่า วิราคะ
หรือการคลายออกที่เรียกว่า วิราคะ เมื่อเกิดวิราคะคลาย
ออกแล้ว ก็จะเกิดความหลุดพ้น ที่เรียกว่า วิมุตติ ในที่นี้
คือหลุดพ้นจากกิเลส และสันนิวาสและได้รับธรรมข้ออัน
เกษมจากโยคะคือความดับทุกข์ ปรากฏชัดอยู่ในขณะนั้น.

เมื่อเป็นดังนี้ เราก็จะสรุปใจความได้อีกครั้งหนึ่งว่า
ในการฟังธรรมนั้น เมื่อฟังจนเข้าใจว่า สิ่งทั้งหลายทั้ง
ปวงนั้น ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาอยู่อย่างไรแล้ว
แล้วการที่ไปหลงยึดมั่นถือมั่นในสิ่งที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์
เป็นอนัตตานั่น ก็เท่ากับเป็นการเข้าไปก่อตัวเอากองไฟ
คือความทุกข์เอาไว้ในตัวเอง มันจึงสะกิดงัดและถอยหลัง
ออกมาจากสิ่งนั้น ซึ่งเรียกว่านิพพิทา หรือวิราคะ หรือวิมุตติ
ซึ่งมีความหมายเหมือนกันหมด นิพพิทา คือความเบื่อหน่าย
ก็เป็นอาการที่ถอยออก วิราคะ คือการคลาย การคลายความ
ยึดถือก็เป็นการถอยออก วิมุตติ คือความหลุดพ้นก็เป็นการ
ถอยออกแล้วอย่างเต็มตัว

จึงเป็นการเห็นได้ชัดว่า การพึงธรรมชาติเข้าใจ
อย่างแจ่มแจ้งประจักษ์ชัดนี้ ทำให้เกิดการถอยออก
จึงทำให้เกิดการหลุดพ้นขึ้นมาได้ แต่กำลังของจิตที่จะ
ถอยออกนี้ ไม่มากพอ จึงต้องมีปีติและปราโมทย์ มีความ
ร่าเริงและได้เสวยสุขก่อน จึงจะมีกำลังของจิตมากพอที่จะ
ถอยออก แต่ในขณะนั้นก็มีความรู้สึกระคนปนกันหมด เจือ
กันหมด คือความเห็นแจ้งมีเท่าไร ปีติปราโมทย์ก็มีมากเท่า
นั้น มีความร่าเริงมากเท่านั้น จิตก็ตั้งมั่นมากเท่านั้น สมสัจ
สมส่วนกันพอดี และจิตที่ตั้งมั่นในขั้นต้นๆ ก็ทำให้
พึงธรรมนั้นเข้าใจประจักษ์ชัดยิ่งขึ้นไปอีก ทำให้มี
ปีติปราโมทย์มากขึ้นไปอีก ทำให้นามกายาร่าเริงยิ่งขึ้น
ไปอีก มีความสุขชนิดที่ทำให้จิตตั้งมั่นมากขึ้นไปอีก
ทำงานเจือกัน สัมพันธกันอย่างนี้ มากยิ่งขึ้นทุกที ผู้หนึ่ง
ก็สามารถที่จะหลุดพ้นจากกิเลสได้ ในที่นี้พึงธรรมนั้น
เอง อย่างนี้เรียกว่าวิมุตตายนะ คือบ่อเกิดแห่งวิมุตติข้อที่
หนึ่ง. อันเกิดขึ้นมาได้จากการพึงธรรม.

วิมุตตายนะ ข้อที่สอง ซึ่งเกิดขึ้นจากการแสดง
ธรรม ภิกษุเหล่านั้นแสดงธรรมอยู่แต่ๆ แสดงธรรม ให้ผู้อื่น

ฟังอยู่แท้ ๆ ก็เกิดวิมุตติ คือความหลุดพ้นแก่ตัวเองได้
 ข้อนี้นัยหมายความว่า ภิกษุที่ยังไม่หลุดพ้นเป็น
 พระอรหันต์ ก็แสดงธรรมได้เหมือนกัน ไม่ใช่รอว่าให้
 เป็นพระอรหันต์เสียก่อน จึงจะแสดงธรรม ข้อความในสูตร
 นี้ ยืนยันปรากฏชัดอยู่ทั้งนี้ ถ้าภิกษุนั้นแสดงธรรมอยู่ การ
 แสดงนั้นก็แสดงไป ตามที่ตนได้ศึกษาเล่าเรียนมาอย่างไร
 แล้วก็พยายามแสดงแก่ผู้ฟังด้วยความตั้งใจ จะให้
 ละอายติละออให้พิสดาร ให้ฉะฉาน ให้ลึกซึ้ง ให้แจ่มกระจ่าง
 แก่ผู้ฟัง.

เมื่อภิกษูกำลังพยายามอยู่อย่างนั้น ท่านทั้งหลายลอง
 พิจารณาลองศึกษาดูลองทายดูว่าผลจะเกิดขึ้นอย่างไรบ้าง ข้อ
 นี้ผู้ที่เคยเป็นนักเขียน นักขีดนักเขียน ย่อมจะเข้าใจได้ง่าย
 ผู้ที่เป็นนักเขียนบทความ หรือเขียนเรื่องอะไรที่ลึกซึ้งยากๆ
 ก็ตาม ย่อมรู้ดีกว่าก่อนแต่ที่จะเขียนลงไปนั้นต้องคิดต้องนึก
 เสียก่อนทั้งนั้น บางทีเขียนไม่ได้เป็นชั่วโมงๆ ก็ยังมี ไม่พอ
 ใจที่จะเขียนลงไปทั้งที่ไม่คิดทั้งที่ไม่ซักไม่ละเอียดละอไม่แจ่ม
 แจ้ง ต้องรอรออยู่นกว่าจะเข้าใจแจ่มแจ้งเสียก่อนจึงจะเขียน

ลงไป ดังนั้นในขณะที่คิดมาก ๆ เพื่อจะเขียนลงไปนั้นแหละ จิตก็ได้ทำงานไปอีกส่วนหนึ่ง คือ คิดอย่างลึกซึ้ง เพื่อจะให้เกิดการบรรยายโดยพิสดารผู้เขียนนั้นเองกลับได้รับความรู้ อย่างใหม่หรือเรื่องใหม่ หรือข้อใหม่อันใหม่เพิ่มขึ้นอย่างไม่ นึกไม่ฝัน จึงได้เขียนไปอย่างเบ็ดเตล็ด เป็นตะ ในสิ่งที่ปรากฏ ออกมาใหม่ ที่ไม่เคยเข้าใจมาแต่ก่อน ที่เพิ่งจะมาปรากฏใน ขณะนี้เอง นี่เห็นได้ง่ายเพราะว่าการขีดการเขียนลงในกระดาษนั้นมีเวลามากพอที่จะคิดจะนึกได้อย่างละเอียดละออ.

ที่นี้ เรามาดูกันถึงการพูด เช่นการแสดงปาฐกถา ผู้แสดงปาฐกถาจะต้องมีความระมัดระวังมาก จะต้องคิดนึก มาก จะต้องกระทำไม่ให้มีการผิดพลาดเลย ดังนั้นจิตจึง ทำหน้าที่ ที่ยากลำบากขึ้นมาในขณะนั้น คือเพ่งพิจารณา อย่างจริงจังให้เห็นแจ้งชัดเสียก่อนแล้วจึงพูดออกมา เป็น คำพูดทางปาก ไม่ใช่ว่าพูดพล่อยๆ ไปได้เหมือนกับนกแก้ว นกขุนทอง หรือเหมือนกับเราเปิดจานเสียงแล้วมันก็ดังออกมา หรือว่าพูดไปตามความเคยชิน ไม่ต้องรับผิดชอบใน สิ่งที่พูด อย่างนั้นก็หาไม่ได้ แต่ต้องสำรวมสติสัมปชัญญะ

สำรวจความจำความรู้ทุกอย่างทุกประการ แล้วพูดออกไปให้ลึกซึ้ง แล้วเป็นไปในลักษณะที่ให้ทางจิตทางใจของบุคคลผู้ฟังด้วย เมื่อกระทำอยู่อย่างนี้ ท่านทั้งหลายลองคำนวนดูเถิดว่า ในขณะที่จิตจะต้องปักดิ่งแน่วแน่มั่นคงอย่างไร และขุดค้นเอาของที่ไม่เคยปรากฏมาแต่ก่อน ออกมาให้ใหม่ ๆ อีกอย่างไรเท่าไร. ในการแสดงปาฐกถาเป็นอย่างไร ในการแสดงธรรมะในวัดในวา ในอารามนั้นก็เป็นอย่างนั้นเหมือนกัน ยิ่งเป็นการแสดงในที่สงบ สงัด แก่บุคคลผู้ตั้งใจฟังอย่างยิ่ง แก่เพื่อนสพรหมจารี ผู้ตั้งใจฟังอย่างยิ่งแล้ว จิตของภิกษุณีนี้น้อมมีความแหลม มีความคม มีความละเอียดละออลึกซึ้งมากกว่ากันอีกมาก ไม่เหมือนการแสดงปาฐกถาตามธรรมดาพอให้แล้วแล้วไป หรือแสดงกันแต่ในเรื่องโลก ๆ ตามความถนัด. การแสดงธรรมในพระพุทธศาสนา นั้น มีความละเอียด ประณีต สุขุม อย่างนี้ เพราะฉะนั้น ผลจึงเกิดขึ้นในลักษณะที่ลึกซึ้ง ดังที่ได้กล่าวไว้ในข้อนี้ว่า ภิกษุณีแสดงธรรมที่ตนได้สดับมาแล้วอย่างไร ได้เรียนแล้วอย่างไรแก่ชนทั้งหลายเหล่าอื่นโดยพิสดาร เธอ

แสดงถ้วยประการใด ๆ เธอรู้ประจักษ์ชัดข้อบรรด ข้อธรรม
นั้นถ้วยประการนั้น ๆ.

นี่เป็นคำพูดที่ฟังไถง่ายว่า ภิกษุ นั้นแหละจะได้รับ
สิ่งนั้นก่อนผู้ฟัง หมายความว่าสิ่งใดที่ภิกษุ นั้นคิดออกคิดได้
เห็นแจ้งนั้น เธอ นั้นเป็นผู้รู้แจ้ง รู้ชัดก่อนผู้ฟัง เพราะว่า
มันต้องปรากฏอยู่ในใจของเธอก่อน จึงจะแสดงออกมาเป็น
คำพูดผู้ฟังย่อมจะได้รับทีหลัง นี่เป็นเครื่องแสดงอยู่ชัดแล้วว่า
ภิกษุ นั้นไต่อะไรมากกว่าผู้ฟังมากที่ตรงไหน ? ก็มากที่ตรง
ข้อที่ว่า ผู้ฟังเพียงจะได้ฟังเป็นครั้งแรก ยังคลบคล้ายคลบ-
คลาไม่ค่อยจะเข้าใจด้วยซ้ำไป แต่ในเรื่องเดียวกันนั้นเอง
ภิกษุ ผู้แสดงธรรมนั้นย่อมรู้แจ้งประจักษ์ชัดอย่างใสแจ้วเห็น
จริงอยู่ในจิตใจของตนแล้ว เรียกว่าภิกษุ นั้นได้รับธรรมะ
นั้นมากกว่าที่ผู้ฟังได้รับ ลึกซึ้งกว่าที่ผู้ฟังได้รับและก่อน
กว่าที่ผู้ฟังจะได้รับ. เมื่อเป็นอย่างนี้ควรจะเข้าใจกันเสียว่า
ผู้แสดงธรรมนั้นแหละไต่อะไรมากกว่าผู้ฟัง ผู้ฟังไต่อะไร
น้อยนิดเดียว แต่ผู้แสดงนั้นแหละกลับไต่มากกว่า เพราะ
ต้องคิดนึกมากกว่า ต้องสำรวจมากกว่า ต้องระวังกมากกว่า

กองทั้งสติมากกว่า อะไร ๆ ก็ล้วนแต่ได้มากกว่าไปเสียทั้ง
นั้น ฟังดึกๆ าคิ ว่าผู้ให้นั้นแหละได้มากกว่าผู้รับ ถ้า
ท่านไม่เชื่อก็ลองไปคิดดู.

ทีนี้ ถ้าว่าภิกษุ^๕นั้นขยันให้-ขยันให้อยู่อย่างนี้ ก็ย่อม
ได้รับอะไรมากกว่าผู้รับมากขึ้น ๆ เป็นทวีคูณ หนักเข้า ๆ
ก็จะเต็มไปด้วยธรรมะที่ตนได้มากยิ่งขึ้นทุกที ผู้แสดงธรรม
นั้น กลายเป็นผู้ที่บรรลุดุธรรมก่อนผู้ฟัง ไปไกลกว่าหน้าไป
กว่าผู้ฟัง เป็นเรื่องที่จะมองเห็นได้ เป็นความจริงที่พอจะ
เข้าใจได้ แม้อาตมาเอง ก็มีความรู้สึกอย่างนี้ ว่ามีอะไรที่ได้
ในขณะที่มีการให้แก่ผู้อื่น ยกตัวอย่างเช่น เมื่อจะอธิบาย
เรื่องที่ลึก ๆ ยาก ๆ ให้คนโง่ ๆ ฟัง มันเป็นเรื่องที่ต้องคิด
หนักขนาดที่เกือบจะปวดหัว เมื่อมันคิดหนักขนาดนี้มันก็
ต้องรู้อะไรมาก หรือกว้างออกไปเป็นของคนก่อน เข้าใจ
เป็นอย่างดีแล้วก็เอาไปพูดให้คนที่โง่นั้นฟัง แล้วก็พูดกัน
อย่างไร ๆ มันก็ไม่วู้อะไรอยู่นั่นเอง ผู้ฟังนั้นก็ไม่ได้อะไร
ไป แต่ผู้พูดหรือผู้ให้กลับได้มากยิ่งขึ้นทุกที ถ้าขึ้นทำอยู่
อย่างนี้บ่อย ๆ ไม่กี่ปี ก็จะเจริญก้าวหน้าในทางธรรมมาก
พอทีเดียว จนเป็นผู้รู้ธรรมะได้ สามารถทำความหลุดพ้น
ให้แก่กันได้.

ถ้าเข้าใจข้อนี้ ก็จะเข้าใจข้อความในพระบาลีนี้ ที่กล่าวไว้ซึ่งว่า ภิกษุนี้หลุดพ้นแล้วจากกิเลส เพราะเหตุแห่งการแสดงธรรม ในขณะที่แสดงธรรมมีการบีบบังคับให้จิตใจของคนทำหน้าที่อย่างหนัก ในการนี้ การคิด การพิจารณา เห็นแจ้งข้อความที่ตนได้เคยเล่าเรียนมาในขณะนั้น นี่ก็หมายความว่าภิกษุนี้ก็ได้เคยเล่าเรียนมา ใฝ่พั่งมาแล้วเป็นอันมาก แล้วก็ไม่เข้าใจอยู่นั่นเอง เพิ่งจะมาเข้าใจในเมื่อต้องการจะอธิบายให้ผู้อื่นฟัง คือเอาสิ่งที่ได้เล่าเรียนมานั้นแหละมาขบมาคิดกันใหม่ ในขณะที่ต้องการจะพูดให้ผู้อื่นฟัง โดยเฉพาะที่จะพูดให้คนโง่ฟัง ต้องคิดมาก ต้องนึกมาก ต้องนึกกว้างมากกว่าที่จะพูดให้คนฉลาดฟัง เพราะฉะนั้นคนโง่ๆ นี้ก็มีประโยชน์เหมือนกัน ในการที่จะช่วยทำให้ใครคนใดคนหนึ่ง ต้องคิดนึกอะไรมาก เช่นเดียวกับภิกษุนี้ ที่ต้องการจะแสดงธรรมแก่คนเหล่านี้โดยพิสดาร จึงต้องคิดนึกมาก จนตัวเองเป็นผู้รู้ประจักษ์ชัดในข้ออรรถ ข้อธรรมในธรรมนั้นๆ โดยประการนั้นๆ จนกระทั่งเกิดปราโมทย์ เกิดปีติ มีนามกายรำบ

แล้วมีความสุข มีจิตที่มั่นในลักษณะที่เป็น สมาธิ โท
ปริสฺสุทฺธอ กัมมณิโย ดังที่กล่าวแล้ว ญาณทัศนะก็เกิดขึ้น
ในสิ่งทั้งปวงว่า ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น มีความเบื่อหน่าย มี
ความคลายกำหนัด มีความหลุดพ้นจากกิเลส ทำอัสวะให้
สิ้นไป ได้บรรลุนิพพานที่เกษมจากโยคะ คือไม่มีความทุกข์
ที่ยังไม่เคยไข้อย่างเคยถึง ก็มาได้มาถึงด้วยเหตุนี้.

เพื่อประโยชน์ ที่มากออกไป อยากจะ แนะนำท่านทั้ง
หลายว่า การที่ท่านทั้งหลายจะเสียสละกันบ้าง ย่อมจะเป็น
การดี คือเสียสละในการที่จะอธิบายธรรมให้ผู้อื่นฟัง เมื่อ
ถึงวันพระวันอุโบสถมาประชุมกันแล้ว เราก็ทำการเสียสละ
เพื่อจะเป็นผู้อธิบายให้ผู้อื่นฟัง เราก็ตั้งจิตคิดนึกอย่างลึกซึ้ง
สำรวมอย่างลึกซึ้งเพื่อที่จะอธิบายให้เขาฟัง และเมื่อเขาฟัง
ไม่เข้าใจ ก็ยอมให้เขาซักไซ้โดยไม่ต้องโกรธ เขายังซักไซ้
มากขึ้นก็ยังไม่โกรธ แต่พยายามคิดนึกให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไปอีก
เพื่อจะตอบคำถามของเขาให้ได้ ถ้าทำอยู่อย่างนี้ไม่เท่าไร
ก็จะมีแสงสว่างคล่องว่องไว ในการคิดการนึกในข้อธรรม
ข้อธรรม แล้วก็จะได้รับผลก่อนเพื่อนที่นั่งฟัง หรือที่มาซัก

ถามเรา ก็เราจะประจักษ์ชัดในข้อบรรทัดธรรมนั้นก่อน
เขา ใ้รับประโยชน์ก่อนเขา และบางทีเขาอาจจะไม่ใ้รับ
เลยก็ได้อ แต่เราก็ได้รับถึงที่สุดแล้ว

ดังนั้นขอให้ทุกคนรู้จักเสียสละในการที่จะคิดนึก เพื่อ
อธิบายให้เพื่อนกันฟัง ซึ่งก็เป็นการแสดงธรรมอยู่แบบหนึ่ง
ด้วยเหมือนกัน แสดงให้ละเอียดละออโดยไม่รู้สึกเบื่อหน่าย
พยายามอธิบายให้ละเอียดละออ โดยไม่มีการโกรธแค้นขุ่น
เคืองในเมื่อมีผู้มาซักถาม เทียบที่เราทำกันอย่างนี้หรือไม่
ดูเหมือนจะไม่ใ้ทำกันอย่างนี้เลย พอลุกโกรธซักถามเข้า
หน่อยก็โกรธเสียแล้ว เมื่อความโกรธเกิดแล้วก็มีความมึน
มึนยิ่งกว่าความมืดใด ๆ เมื่อเกิดความมืดเสียแล้วจะมีความ
แจ่มแจ้งในข้อบรรทัดธรรมไม่ได้ เพราะฉะนั้นต้องไม่
โกรธ

ที่^๕อีกทีหนึ่งก็ข^๕เกียจ ข^๕เกียจที่จะพูดด้วย ไม่อยากจะพูด
ด้วย ก็เพราะมีความเห็นแก่ตัวมากเกินไป ไม่คิดจะช่วยเหลือ
เสียเลย ความข^๕เกียจ^๕ก็เป็นอุปสรรคที่จะทำให้ผู้นั้นไม่เจริญ
ไม่ก้าวหน้าในทางธรรม เราควรจะขยันในการที่จะเสียสละ

หรือช่วยผู้อื่น ยอมเสียสละ ไม่มีความเบียดเบียนแม้จะถูก
รบกวนมากมายอย่างไร ข้อนั้นมันเป็นกำไรแก่บุคคลผู้นั้น
เอง เพราะว่ายิ่งต้องถูกชักใช้มากเท่าไร ก็ยิ่งเป็นความ
ฉลาดแก่ผู้ถูกชักใช้นั้นเองมากเท่านั้น ธรรมชาติสร้างให้
เรามีปัญญา มีความสามารถพอที่จะทำอย่างนั้นได้ แต่เรา
ไม่ยอมรับ เราทำลายความฉลาดนั้นเสีย คือทำตัวเราให้
โง่งงไปอีก เพราะไม่ยอมให้ถูกชักใช้ไล่เดียว ไม่พยายาม
ที่จะตอบคำถามที่ควรจะตอบ อย่างนี้เป็นต้น.

จึงหวังว่าภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา จะได้
เอาความข้อนี้ไปคิดกันเสียใหม่ แล้วอย่าเห็นแก่ตัวมากถึง
ขนาดที่จะไม่ยอมสนใจ ในการที่จะตอบคำถามอย่างจุฬี
พิไรของบุคคลอื่นเลย จงถือเสียว่า การจุฬีพิไรของคน
อื่นนั้น มันเป็นลาภแก่เรา เป็นการ “ได้” ที่ดีแก่เรา
มันเหมือนกับการสอบไล่เราในชั้นต้นก่อนว่า เป็นคนขี้เกียจ
หรือไม่ขี้เกียจ เป็นคนขี้โกรธ หรือไม่ขี้โกรธ เมื่อเราไม่
ขี้เกียจ ไม่ขี้โกรธ เราก็สอบต่อไปว่า เรามีความรู้พอ
สมควรแก่อัตภาพหรือไม่ ถ้าเราไม่ตอบคำถาม หรือ

ตอบคำถามตามธรรมดาไม่ได้ ก็เรียกว่า เรายังไม่มีความรู้
ที่สมควรแก่ốtภาพ เราจะต้องพยายามให้รู้ให้เข้าใจให้พอ
สมควรแก่ốtภาพเสียก่อน ให้เป็นต้นทุนสำหรับจะก้าวหน้า
ต่อไปในธรรมที่สูงขึ้นไป.

เพราะฉะนั้น ขอให้ยินดีในการที่จะตอบคำถามของผู้
อื่น แม้จะไม่ถึงตัวเป็นผู้แสดงธรรมชั้นธรรมาสน์เทศน์
ก็จงแสดงธรรมด้วยการตอบคำถามของผู้อื่นเถิด พยายาม
ตอบคำถามให้ดีที่สุด แม้แต่ของลูกของหลานตัวเล็ก ๆ
ที่จะมาจีพิริพิโรธอย่างใดก็ตาม ก็จงพยายามคิดนึก
เพื่อตอบให้ดีที่สุดเถิด จะเป็นเหตุให้ได้รับอานิสงส์แห่ง
วิมุตตายนะข้อที่สองนี้ โดยไม่ต้องสงสัยเลย ไม่ต้องชั้น
ธรรมาสน์แสดงธรรมเหมือนภิกษุก็ได้รับผลอย่างเดียวกันให้
ทั้งออกตั้งใจตอบคำถามให้ดีที่สุด แล้วความแจ่มแจ้งสว่าง
ไสวจะเกิดแก่เราก่อน แล้วจะเกิดปราโมทย์และปีติ ทำจิต
ให้ว่างบ่งมั่นพร้อมที่จะเกิดญาณทัตตะในอันดับสูงยิ่งขึ้นไป
จนเกิดความหลุดพ้นจากกิเลสได้ นี้เรียกว่า วิมุตตายนะ
คือ บ่อเกิดแห่งวิมุตติ ข้อที่สอง อันเกิดมาจากการแสดง
ธรรม ต่างกันกับข้อที่หนึ่งที่เกิดมาจากการฟังธรรม.

เอามาเปรียบกันดูก็จะน่าอัศจรรย์ในข้อที่ว่า การฟังธรรมก็ทำให้หลุดพ้นได้ การแสดงธรรมก็ทำให้หลุดพ้นได้ ผู้ให้ธรรมก็หลุดพ้นได้ ผู้รับธรรมก็หลุดพ้นได้ มันมีวิธีมากมายอยู่ถึงขนาดนั้นแล้ว ทำไมเราจึงไม่ได้รับประโยชน์อะไรจากช่องทางหรือโอกาสที่มีอยู่มากมายถึงขนาดนั้น.

วิมุตตายนะข้อที่สาม ที่นักร้องพิจารณากันดูต่อไปถึงวิมุตตายนะ ข้อที่สามคือ ความหลุดพ้นที่เกิดมาจากการสลายาธรรม ท่องบ่นธรรม.

ข้อแรกที่เราจะต้องพิจารณาดูให้ดี คือ การท่องบ่นชนิดไหนเล่า ที่จะทำให้เกิดความหลุดพ้นแก่บุคคลผู้ที่ท่องบ่น การท่องบ่นเหมือนการสวทมนต์เมื่อตะกัณท์สวทกันถึงล้นไปหมดนั้น จะเรียกว่าเป็นการสลายาท่องบ่นที่เป็นวิมุตตายนะข้อที่สามได้หรือไม่ ถ้าได้ทำไม่ทำให้คนที่ท่องบ่นสลายาณมีความหลุดพ้นจากกิเลสเหมือนที่กล่าวไว้ในสูตรนี้เล่า, ถ้าอยากเข้าใจข้อความนี้ ก็ขอให้ท่านทั้งหลายทบทวนดูถึงเรื่องที่เคยชี้แจงอธิบายมามากมายหลาย ครั้งหลายหนแล้ว ว่าสวทมนต์แบบนี้ไม่ได้มีไว้สำหรับให้ท่องสว

อย่างนกแก้วนกขุนทองหรือทองเฉย ๆ ที่แรกเราสวดบาลี
 ยังไม่รู้เรื่อง เดี๋ยวนี้เรามีคำแปลด้วย ก็พอจะรู้เรื่อง แต่แล้ว
 ก็ดูเหมือนจะ 모르เรื่องอยู่อีกนั่นเอง เพราะว่าไปท่องเสียอย่าง
 เดียวกับทองบาลี. เมื่อเราสวดไม่แปลเราสวดอย่างไร เมื่อ
 สวดแปลเราก็ยังสวดอย่างนั้น หรือสวดอย่างละเมอเพ้อ ๆ
 ไป เพราะปากว่าไปได้ด้วยความคิดขึ้น มีความรู้สึกครึ่ง-
 หลับครึ่งตื่นก็ยังสวดมนต์แปลนี้ไปได้ เพราะว่ามีสมาธิ
 ขึ้น.

เพราะเหตุฉะนั้น จึงกล่าวว่าแม้จะมีการสวดแปล
 แล้วก็ยังเหมือนกับที่สวดไม่แปลอยู่นั่นเอง คือสวดไปตาม
 ความคิด เพราะเหตุฉะนั้น จึงได้แนะนำให้ว่าอย่าสวด
 อย่างนั้น ให้หัดสวดด้วยการสวดคำแปลได้แล้ว ให้รู้
 ความหมายของคำแปลให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป จนกระทั่งว่า
 เป็นการแสดงธรรมให้แก่ตัวเองฟัง เมื่อเราสวดออกไป
 อย่างไม่รู้ ให้เหมือนกับการแสดงธรรมให้ตัวเองฟัง ให้เรื่อง
 ที่เคยลึกซึ้งอยู่นั้นค่อย ๆ ตื่นเข้า ๆ เพื่อให้รู้ความหมายของ
 คำที่สวดนั้นเช่นเราจะสวดว่า คนพวกหนึ่งข้ามฟากโน้นไป

ไม่ได้ มัวแต่วิ่งเลาะอยู่ตามฝั่งนี้และมีอยู่มาก นี่ก็ให้รู้ว่าเรา
อยู่ในพวกนั้นหรือเปล่า ถ้าเราอยู่ในพวกนั้นก็ควรจะสะกั
งแล้วก็จะมีการเปลี่ยนแปลงในทางจิตใจ เพื่อจะเป็นผู้ข้ามฟาก
กับเขาได้บ้าง หรือเมื่อเราสวดเรื่องบทอนิจจังทุกข์ อนัตตา
เราต้องสะกั เมื่อได้สวดคำว่าอนิจจัง หรือทุกข์ หรือ
อนัตตา เพราะเราสวดด้วยสติสัมปชัญญะในความเป็นอนิจ-
จัง ทุกข์ อนัตตาของสิ่งต่าง ๆ นั้นเอง อย่างนี้เรียกว่า
เราสวดด้วยใจ ไม่ใช่สวดด้วยปาก.

เมื่อเราสวดด้วยใจอย่างนี้จนถึงที่สุดแล้ว เราก็เลื่อน
ไปสวดด้วยความรู้สึกลึกซึ้งไปกว่านั้น คือความรู้สึกรจริง ๆ ที่
เราอบรมอยู่เสมอ ให้เกิดความรู้สึกอย่างนั้นอย่างนี้ มันเลย
ความเข้าใจไปเป็นความรู้สึก จนกระทั่งเป็นปัญญาที่แท้จริง
คือรู้แจ้งชัดในข้ออรรถข้อธรรม ด้วยความรู้สึกจริง ๆ ไม่
ใช้รู้สึกด้วยความคิดความนึกหรือเหตุผล แต่รู้สึกว่ามันมองเห็น
ชัดจริง ๆ มันเป็นอย่างนั้นจริง ๆ โดยไม่ต้องอาศัยเหตุผล
ก็มีความรู้สึกอย่างแจ่มแจ้งได้ ถ้าเป็นอย่างนี้แล้ว การสวด
มนต์นั้นเอง การสาธยายท่องบ่นข้อความนั้นะทำให้แจ้ง

เกิดวิมุตตายนะข้อนี้ได้ แต่ว่าผู้นี้จะต้องฝึกฝนเป็นอย่างมาก ฝึกฝนแล้วฝึกฝนอีก ที่จะทำให้การสวตมนต์ของตนลึกซึ้งยิ่งขึ้นเสมอไป ไม่ใช่สวดพอให้นอนหลับสบาย คือสวดให้เกิดอาการ่วงนอนแล้วจะได้นอนหลับสบาย ไม่ใช่สวตมนต์แก่นอนไม่หลับ อย่างนั้นมันเป็นเครื่องจักรชนิดหนึ่ง ไม่อยู่ในวิมุตตายนะข้อนี้เลย จะต้องไม่สวดแต่ปาก จะต้องสวดด้วยจิตใจและไม่สวดแต่เพียงด้วยจิตใจ จะต้องสวดด้วยสติปัญญา ที่ลึกซึ้งไปกว่านั้น ฝึกอยู่อย่างนั้นแล้ว การสวตมนต์นั้นคือการทำวิปัสสนาชนิดหนึ่งนั่นเอง ไม่ใช่การสวด ๆ ท่อง ๆ บ่น ๆ ไปด้วยปากด้วยลิ้นตามความเคยชิน เหมือนที่สวด ๆ กันอยู่

นี่คือ ข้อที่แนะนำให้สังเกตดูกันเสียใหม่ ให้พยายามกันเสียใหม่ ที่ว่าการสวตมนต์ของเรา จะต้องดีขึ้นทุกเดือนทุกปี ทุก ๆ ปี คือให้สวตมนต์ด้วยสติปัญญา ด้วยความรู้ลึกมากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้นไปทุกปี จึงจะได้รับอนุสงส์ที่เป็นวิมุตตายนะข้อนี้ เกียวที่เราสวดอย่างดอยหลังเข้าคลอง เหมือนที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า พอจำได้แม่นยำแล้ว สวดอย่าง

ละเมอ ๆ ครึ่งหลับครึ่งตื่นก็สวดกันไปได้อยู่คนเดียว ยิ่งทำ
อย่างนี้มากขึ้นเท่าไร ก็จะเป็นการถอยหลังเข้าคลองมาก
ขึ้นเท่านั้น.

ขอให้สังเกตดูให้ดี และให้จับความจริงข้อนี้ให้ได้
ว่าสวตมณต์บทที่เข้ามาใหม่ ๆ นั้น เราจะมีตระวังมาก รู้เนื้อ
ความของบทสวตมณต์บทนั้นมาก แต่พอเราจำได้จนเคยชิน
ปากแล้วมันก็เลื่อนไป กลายเป็นว่าแต่ปากอย่างนกแก้วนกขุน
ทองไปเสียแล้ว หาได้จับอกจับใจในเนื้อความแห่งมนต์นั้น
เหมือนกับที่เราแรกกับเอามาเรียนใหม่ ๆ ไม่ ขอให้ทุกคน
สังเกตดูเถิดว่า สวตมณต์บทใหม่ ๆ แปลก ๆ ที่เราเพิ่งจะ
ได้รับมานั้น มันทำความอึดอัดใจให้แก่เราในข้อความนั้น
อยู่พักหนึ่งที่เดียว อาจจะเป็นเวลาหลายเดือนก็ได้ แต่แล้ว
พอความเคยชินเกิดขึ้น สวดได้คล่องโดยไม่ต้องระมัดระวัง
ในเรื่องความหมายแล้ว มันก็เลื่อนไปจางหายไป เจียบไป
เหลืออยู่แต่เสียงที่ปากว่าไปได้ด้วยความเคยชิน.

นี่เป็นกันหรือไม่ และเป็นกันมากน้อยเท่าไร ขอให้
ทุกคนสังเกตดูตนเองให้มาก เพื่อจะได้นำมาปรับปรุงการ

สาธยายท่องบ่น สวคมนต์ทำวัตรของตนให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป
ให้ถูกตามเรื่องตามราวยิ่ง ๆ ขึ้นไป จนกระทั่งได้รับอานิสงส์
ที่เป็นวิมุตตายนะข้อที่สามนี้ ให้ได้ด้วยกันทุกคนเพื่อจะมี
โอกาสหลุดพ้นจากกิเลส แม้ด้วยลำพังการสวคมนต์อย่าง
ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในสูตรนี้ก็ ได้.

ฟังดูให้ดี ๆ ว่า, พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้ว่า แม้แต่
การสาธยายท่องบ่นก็ยังเป็นชนวนเป็นต้นเหตุให้เกิดความ
หลุดพ้นจากกิเลสของจิตได้ เราควรจะได้รับประโยชน์ในข้อ
นี้กันโดยเร็ว เพราะว่ามันอยู่ในวิสัยที่เราจะทำได้ อย่าได้ไป
คิดว่าต้องไปนั่งวิปัสสนาในป่าในดงอย่างนั้นอย่างนี้จึงจะ
หลุดพ้นได้ พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้เองว่า แม้แต่การ
สาธยายท่องบ่นธรรมะที่ตนได้เรียนแล้วสดับแล้วอย่างไร ก็
ยังทำให้เกิดการหลุดพ้นจากกิเลสแก่จิตใจได้ ขออย่างเดียว
แต่อย่าสวดอย่างนกแก้วนกขุนทอง โดยลักษณะดังที่กล่าว
มาแล้วนั้น. ให้พยายามอบรมบ่มนิสัย สร้างจิตใจที่มีสมรรถ-
ภาพที่จะรู้สึกต่อความหมายของธรรมที่ตนกำลังสวดอยู่นั้น
ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ก็จะเกิดอาการที่เรียกว่าภิกษุนี้สาธยายธรรม

ที่ตนسبقแล้วได้เรียนแล้วอย่างไร โดยพิสดารด้วยประการใด ๆ ภิกษุ^๕นั้นเป็นผู้แจ้งประจักษ์ชัดข้ออรรถ ข้อธรรม ที่ตนกำลังสาธยายนั้น โดยประการนั้น เมื่อเป็นดังนี้ ปราโมทย์ก็เกิด ปีติก็เกิด นามกายก็วางได้สบายสุข แล้วทำจิตให้พร้อมอยู่ในการที่จะเกิดญาณทัศนะ เพื่อเกิดวิวิธการเกิดวิมุตติตามลำดับไป.

หนทางที่จะหลุดพ้นได้เพิ่มขึ้นอีกข้อหนึ่งเป็นสามข้อว่าการฟังผู้อื่นพูดดี การพูดให้ผู้อื่นฟังดี และการท่องบ่นมนตราที่ได้เรียนไว้ก็ดี ทั้ง ๓ อย่างนี้แต่ละอย่าง ๆ ก็เป็นหนทางที่จะให้เกิดความหลุดพ้นจากกิเลสได้ หมายความว่า แม้จะไม่มีสติปัญญามากมายขนาดจะนับเมล็ดทรายในมหาสมุทรได้ เราก็ยังอาจที่จะหลุดพ้นจากกิเลสได้ เพราะการสาธยายท่องบ่นที่ถูกวิธีทั้งที่กล่าวมานี้.

วิมุตตายนะข้อที่สี่ ที่นี้ถกไปข้อที่สี่ ภิกษุ^๕ตรัสรองพิจารณาธรรมที่ได้سبقแล้วได้เรียนแล้วอย่างไร นี้ไม่เกี่ยวกับการพูดให้ผู้อื่นฟัง หรือฟังผู้อื่นพูด หรือท่องบ่นอีกแล้ว แต่หมายถึงการเจาะจงพิจารณาธรรม ที่เราได้เคยได้อินได้ฟังมาแล้วอย่างละเอียด อย่างลึกซึ้ง อย่างพิสดาร นี่คือข้อ

แนะทั่ว ๆ ไป คำสั่งสอนทั่ว ๆ ไป ที่เราได้ยินได้ฟังอยู่ จะ
ไม่อธิบายอะไรให้มากไปกว่านี้อีก เพราะเป็นเรื่องที่ได้ยิน
ได้ฟังซ้ำๆ ซาก ๆ ว่าให้หมั่นพิจารณาธรรมะที่ตนได้อ่าน
ได้ฟัง ได้ศึกษา ได้เล่าเรียนให้จริงจังก็จะเกิดความรู้แจ้ง
เห็นจริงได้ คุณแล้วมันยากไปกว่าข้อที่หนึ่ง ข้อที่สอง ข้อที่
สาม คือฟังผู้อื่นพูด หรือพูดให้ผู้อื่นฟัง หรือสวดร้องท่อง
บ่นธรรมะนั้น ๆ อยู่

วิมุตตายนะข้อที่ห้า ที่นก็มาถึงข้อที่ห้า ที่ว่าทำจิต
ให้เป็นสมาธิ ถือเอาธรรมะข้อใดข้อหนึ่ง มาเป็นนิมิตแห่ง
สมาธิ จะใช้วัตถุภายนอก หรือใช้อาการภายใน เช่นลม
หายใจเป็นต้น ทำจิตให้เป็นสมาธิ ด้วยการเพ่งอารมณ์นั้น
ให้เป็นอารมณ์ที่ถือเอาด้วยดี ให้มีการเพ่งตลอดอารมณ์นั้น
จริง ๆ คือว่าจะเพ่งในลักษณะที่ให้จิตสงบเป็นสมาธิ แล้ว
เพ่งหาความจริงในสิ่งนั้นอีกต่อหนึ่ง จนกระทั่งเกิดปีติปรา
โมทย์ เกิดความสว่างในทางนามกาย มีจิตประกอบด้วย
ลักษณะ ๓ ประการ ที่พร้อมที่จะบรรลุนิพพานที่สันตะ นิกเป็น
การเจริญสมณะและวิปัสสนาโดยตรง.

สรุปความแล้วก็กล่าวได้ว่า ในโอกาส-๕ ประการนี้ มีความลดหล่นกันตามลำดับ ข้อแรกจะเป็นข้อธรรมดา มากหรือง่ายที่สุด คือการฟังเขาพูด ข้อที่สอง เราพูดให้ เขาฟัง ข้อที่สาม ก็ต้องบ่นอยู่ด้วยความรู้สึกในความหมาย ของสิ่งที่ต้องบ่น ส่วนข้อที่สี่นั้น เพิ่งพิจารณาธรรมะนั้น ๆ อย่างละเอียดละออ ส่วนข้อที่ห้านี้ ให้ถือเอาธรรมะเป็น อารมณ์หรือเป็นนิมิตสำหรับให้เกิดสมาธิเสียก่อน แล้วจึง พิจารณาด้วยปัญญาในลักษณะที่เป็นวิปัสสนาโดยตรง รวม เป็นหัวข้อด้วยกัน แต่ละข้อ ๆ เป็นเหตุให้หลุดพ้นจากกิเลส โดยเสมอกันถึงพระบาลีที่ได้กล่าวไว้เช่นนี้.

ประโยชน์แห่งพระสูตรนี้ ที่เห็นว่ามีอยู่อย่างมากมาย นั้น ก็คือการที่แสดงให้เห็นได้ว่า แม้เราจะไม่สามารถ ทำสมณะและวิปัสสนาหลักซึ่งยุ่งยากลำบาก เราก็ยังสามารถหลุดพ้นจากกิเลสได้ ด้วยการพิจารณาไตร่ตรองในธรรมะที่เราได้ยินได้ฟัง ถ้าเราไม่สามารถจะพิจารณา ไตร่ตรองธรรมะนั้นได้ เราก็ยังมีโอกาสที่จะต้องบ่นธรรมะ นั้นด้วยสติสัมปชัญญะ ด้วยจิตใจที่คอยจ้องอยู่ที่ความหมาย

ของสิ่งที่เราหอบ่น ถ้าเรายังทำอย่างนั้นไม่ได้อีก เราก็พยายามที่จะพูดให้ผู้อื่นฟัง ด้วยความตั้งใจอย่างละเอียดละออ ถ้าเรายังทำอย่างนั้นไม่ได้อีกเราก็จงฟังผู้อื่นพูด ด้วยความตั้งใจอย่างระมัดระวังให้ดีที่สุด เราก็ยังมีทางที่จะหลุดพ้นได้ อย่างนี้เรียกว่าโอกาสมีให้เลือกถึง ๕ ประการแล้ว และก็มียาง่าย ๆ รวมอยู่ด้วยถึง ๓ อย่าง ถ้าหากว่าเราไม่สามารถจะถือเอาอย่างใดอย่างหนึ่งในห้าอย่างนี้ได้แล้ว ก็เรียกว่าเป็นผู้อาภัพ เป็นผู้ที่ไม่สมควรที่จะหลุดพ้นเสียแล้ว เป็นคนอาภัพไม่สมควรที่จะหลุดพ้นจากกิเลสเสียแล้วเป็นแน่นอน ใครจะยอมตนเป็นคนอาภัพถึงขนาดนั้นบ้าง ก็ลองพิจารณาตนเองเถิด เกิดมาที่หนึ่งก็อย่าให้เสียที่ที่เกิดมา เป็นมนุษย์ และพบ พระพุทธ ศาสนาเลย อย่าให้ต้องอาภัพถึงขนาดนั้นเลย เพราะหนทางมีให้เลือกถึง ๕ ประการ แล้วก็มีอย่างง่ายที่สุดให้เลือกด้วย.

หวังว่าท่านทั้งหลายจะได้ถือเอาประโยชน์จากพระบาลี วิมุตตายนะสูตรนี้ให้ได้ด้วยกันทุกคน ในลักษณะที่เหมาะสม จะเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นของที่เหมาะ

สำหรับคนก็ได้ หรือว่าจะถือเอาโอกาสทั้งห้าโอกาสนั้นฝึก
ฝนสลับกันไปอย่างนี้ อย่างนั้น อย่างโน้น โดยสมควรแก่โอกาส
และสมัย อย่างนี้ก็ยังทำได้ เรียกว่าเรายังมี โอกาสที่จะ
บรรลุธรรมะได้มากมายเหลือเกิน มีให้เลือกมากมายเหลือเกิน
แต่เราก็เหลวไหลเสียเอง ขี้เกียจเสียเอง ไม่เอาใจใส่เสียเอง
เอาแต่เรื่องง่าย ๆ อย่างขี้เกียจ คือ ฟังก็ฟังให้แล้ว ๆ ไป ถึง
ที่จะพูดให้ผู้อื่นฟังบ้างก็ขี้เกียจเสียแล้ว ถึงคราวที่จะสวดร้อง
ท่องบ่นก็สวดร้องอย่างนกแก้วนกขุนทอง พอถึงคราวที่จะ
ไตรตรองธรรมะอันลึกซึ้งบ้างก็ปล่อยให้ง่วงนอนเสีย พอถึง
คราวที่จะทำสมาธิวิปัสสนาบ้าง ก็ว่าย่องยากเกินไปมีเรื่องที
จะต้องทำลำบากมาก ไม่อยู่ในวิสัยที่จะทำได้ มันก็หมกกัน
ไม่มีอะไรเหลือสำหรับบุคคลผู้นั้น ที่จะเอาตัวรอดได้.

ที่นี้มาถึงใจเสียใหม่ พยายามฟังผู้อื่นพูดให้ดี ๆ พยายาม
พูดให้ผู้อื่นฟังบ้างให้ดี ๆ สวดร้องท่องบ่นอยู่เป็นประจำ
ให้ดี ๆ พิจารณาไตรตรองธรรมะตามโอกาสที่เรามีความ
โปร่งอกโปร่งใจสบายดี แล้วก็ถือโอกาสทำสมาธิวิปัสสนา
เท่าที่เราจะทำได้ เรียกว่าเป็นผู้ขยันขันแข็งอยู่ทุก ๆ วิถีทาง

นี้เรียกว่าเป็นการเจริญภาวนา / คืออบรมบ่มตัวเองให้เจริญก้าวหน้าไป ตามทางธรรมะแห่งพระพุทธศาสนา ได้รับประโยชน์ โดยสมควร แก่การ ประพฤติ ปฏิบัติ โดยแน่นอน เพราะว่าธรรมะนั้นเป็น อกาลิโก ไม่จำกัดกาลเวลา และอยู่ในคลองแห่งเหตุผล ประพฤติได้เท่าไรก็มีผลเท่านั้น มีผลแน่นอนด้วย ไม่จำกัดเวลาด้วย จนจึงได้รับประโยชน์จากธรรมะกันมาแล้วมากมาย จนกลายเป็นอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา.

หวังว่าท่านทั้งหลายทุกคนที่มีความสนใจในเรื่องของพระอรหันต์ อันมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประธาน จะได้สนใจในเรื่องวิมุตตายนะ คือบ่อเกิดแห่งวิมุตตินี้กันให้มาก เพื่อจะได้ทำให้เราเดินตามพระอรหันต์ได้ง่ายขึ้น ปฏิบัติตามพระอรหันต์ได้ง่ายขึ้น เหมือนที่เราบัจจเวกชนอุปโปสถอยู่ทุกวันนี้ มีการทำตามพระอรหันต์อย่างนั้นอย่างนี้อย่างสุกความสามารถของเรา และวันนี้ก็เป็นวันที่ระลึกแก่พระอรหันต์ที่ประชุมกัน ๑๒๕๐ องค์ ประกาศหลักของการ

ประเพณี ปฏิบัติที่จะทำให้เกิดความสุข คือความไม่ยึดมั่น
ถ้อยมั่นในสิ่งทั้งหลายทั้งปวง.

ถ้าเรามีความสนใจในความหลุดพ้น ต้องการจะทำให้
ให้ได้โดยเร็ว โดยสะดวกยิ่งขึ้น ก็จงสนใจในบ่อเกิดแห่ง
วิมุตติ ทั้ง ๕ ประการนี้ ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แล้วการ
ปฏิบัติเพื่อความไม่ยึดมั่นถ้อยมั่นของเรา ก็จะเจริญงอกงาม
ก้าวหน้าลุล่วงไปโดยเร็ว สมตามที่เรามาประชุมกันเพื่อเป็น
ที่ระลึกถึงพระอรหันต์ เพื่อเป็นการบูชาแก่พระอรหันต์
และเพื่อเป็นการเดินตามรอยของพระอรหันต์อันมีพระสัมมา
สัมพุทธเจ้าเป็นประมุข เป็นประธาน ตั้งอยู่ในฐานะเป็นที่
พึ่งของโลกจนตลอดกาลปาวสาน.

ตลอดเวลาที่ยังมี ธรรมะของ พระอรหันต์อยู่ใน
โลกนี้ โลกนี้ก็จะยังเป็นโลกที่น่าดู คือความงดงามใน
การที่เอาชนะกิเลสได้ ทั้งอย่างหยาบ อย่างกลางและ
อย่างละเอียด ทั้งเบื้องต่ำ ทั้งท่ามกลาง และทั้งเบื้อง
สูง. สมตามที่พระพุทธองค์ได้ตรัสธรรมะไว้เพื่อเลือก ทั้ง
เบื้องต่ำ ทั้งท่ามกลาง และเบื้องสูง ดังที่เราได้ทราบกันดี
อยู่แล้วทุก ๆ คน

ขอให้สนใจ ที่จะถือเอาประโยชน์ตนให้ได้โดยเร็ว
ที่สุด และช่วยกันสืบอายุพระศาสนา ให้ตั้งอยู่เพื่อประโยชน์
แก่คนทั้งหลาย และแก่ชนทั้งหลายอันจะมีมาในกาลข้างหน้า
เมื่อทำได้อย่างนี้แล้วก็เรียกว่า เราได้ทำได้ดีที่สุดแล้ว ในสิ่ง
อันเป็นหน้าที่ หรือเป็นความรับผิดชอบของพุทธบริษัทเรา
เป็นผู้มีความเจริญงอกงาม ก้าวหน้าในทางแห่งพระศาสนา
ของสมเด็จพระบรมศาสดา โดยสมควรแก่การกระทำของ
ตน ๆ

ธรรมเทศนาสมควรแก่เวลา เหว่ ก็มีด้วยประการ
ฉะนี้

รายนามท่านที่สละทรัพย์ช่วยเหลือแผ่เอกสารชุด มองด้านใน

๑. พ.อ. สาลี ปาละกุล และครอบครัว	๑,๐๐๐ บ.
๒. นายสน นางสน ศิริรัฐ	๕,๐๐ บ.
๓. คุณคำมุล อนุชาผัด	๕,๐๐ บ.
๔. คุณสอาด กองสุวรรณ ภัตตาการรังเพช	๕๐๐ บ.
๕. ว.อ.	๑๐๐ บ.

(ส่วนที่ขาดผู้จัดทำชำระ)

เอกสารชุด มองภายใน

- อันดับ ๓ ภาษาคน—ภาษาธรรม
- „ ๒ ภัยของพุทธศาสนา (วิปัสสนาด้านาฟริก)
- „ ๓ เทคนิคแห่งความเป็นมนุษย์
- „ ๔ เกิดมาทำไม? (ตอน ๑-๒)
- „ ๕ เกิดมาทำไม? (ตอน ๓-๔-๕)
- „ ๖ เรามา “กิน” เวลากันเถิด
- „ ๗ ทำบุญสามแบบ
- „ ๘ ทางรอด ๕ ประการ (วิมุตตายนตนะ)
- „ ๙ ระวัง ว้างอันตราย
- „ ๑๐ การมองสิ่งที่ปวงในด้านใน
- „ ๑๑ สมาน วิปัสสนา ตามวิธีธรรมชาติ
- „ ๑๒ ดวงตาที่เห็นธรรม
- „ ๑๓ วิชณะความตาย
- „ ๑๔ มหาวิทยาลัยในตัวคน
- „ ๑๕ อุปสรรคของการเข้าถึงธรรม
- „ ๑๖ อุปสรรค มีอยู่ในคำพูด
- „ ๑๗ ในสังสารวัฏฏี มีนิพพาน
- „ ๑๘ ทำอย่างไรจึงจะเวียนดี?
- „ ๑๙ วิชศึกษาพุทธศาสนา
- „ ๒๐ ไจรปลันธรรมชาติ
- „ ๒๑ รบกับพลาถ แลกกรรมกันพลาถ
- „ ๒๒ ทำอย่างไรคุณพระจึงจะคุ้มครอง
- „ ๒๓ การงานคือการปฏิบัติธรรม
- „ ๒๔ ชนะดวงจันทร์ หรือชนะตนดี
- „ ๒๕ ความเกิดที่คนยังไม่รู้จัก
- „ ๒๖ จิตประภัสสร, จิตเดิมแท้, จิตว่าง เหมือนกันหรืออย่างไร

คณะเผยแผ่วิธีการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ (ผชป.) มีกิจการ

๑. พิมพ์เอกสารชุด มองด้านใน ออกเลขแพร่
๒. รับผิดชอบจัดพิมพ์ ให้แก่ผู้นำไปพิมพ์เป็นธรรมทาน
๓. รับผิดชอบแปลบรรพตศีลธรรมะของท่านพุทธทาส ท่านปัญญานันทะภิกขุ
๔. เผยแพร่ภาพขไลศธรรมะ
๕. รับผิดชอบจัด สิ่งของ ไปสวนโมกข์ ไซยา

เอกสารชุด มองด้านใน พิมพ์ครั้งที่ ๑-๕ หมื่นเล่ม เผยแพร่โดย

- ถวายวัด ให้ห้องสมุดทั่วไป ให้โรงพยาบาล สถานทูต อินเดียละ ๒,๐๐๐ เล่มเป็นอย่างน้อย
- ถวายเป็นของสวนโมกข์ สำหรับผู้ไปเยือน ๒,๐๐๐ เล่มเป็นอย่างน้อย
- ถวายพระ เณร และผู้สนใจที่ไม่มีรายได้
- บินให้ผู้มีศรัทธานำไปเผยแพร่เช่น ส.ค.ส. ช่วยงานวันเถลิงขึ้นบ้านใหม่ งานประจำปีของวัด งานศพ เป็นต้น

ทุนดำเนินการ - จากท่านที่เห็นคุณค่าบริจาคเป็นครั้งคราวหรือประจำ และ

ที่รับหนังสือไปถวายภิกษุ สามเณร หรือแจก

ด้วยการช่วยค่าพิมพ์ ในอัตราร้อยละ ๑๕ บาท หรือเล่มละ ๑ บาท

เล่มใดมีความหนา ๒ เท่า อัตราช่วยค่าพิมพ์ก็ขอเพิ่มเป็น ๒ เท่าด้วย

ขอเชิญร่วมกิจการเผยแผ่และเป็นสหายธรรมทานตามดั่งกำลังศรัทธา

ผู้ดำเนินการ วิโรจน์ ศรีวิธู, วิเชียร อินทรคุสิน, บุญธรรม สุนทรวาทิ

และผู้เห็นพ้องอีกหลายท่าน

สำนักงาน ๕/๑-๒ ถนนอัษฎางค์ ตรงข้ามกระทรวงยุติธรรม

เชิงสะพานเจริญศรี พระนคร

โทร. ๒๓๕๔๕

บริจาคทางธนาคาร สั่งจ่ายไปรษณีย์ ราชดำเนิน กรุงเทพฯ ๒

คดีพยาน

ลงที่ศาล ทดสอบคดี ย่อยคดีต่าง
ยกผลงานให้ดูความก้าวหน้าของงาน
กันอาหุร ของความก้าวหน้าของพระภิกษุ
ศพประวิจัน แล้วในทวี แต่หัวที่ ๕

บทสรุป :-

การนำด้วยคดีต่าง คือการนำด้วยคดีที่นำเข้ามาในคดี
แต่ไม่ปรากฏความรู้จัก หรือความสำคัญมันหมายความว่า เป็น "ตัวถูก" หรือ
"ฟ้อง"; ได้แก่การ "นำงานฟ้อง" ตามหลักวิธีประมวลกฎหมาย
ยกผลงานให้ดูความก้าวหน้า คือ ได้ผลงานมาเพื่อไรและของ
ไร ก็ยกให้ "การนำความก้าวหน้าจากเจ้าของ". ไม่มีความหมายมัน
ไว้ที่ "ของถูก".

เมื่อมองจากทุกสิ่งมันสมบัติของธรรมชาติ กลับเป็นไป
ตามเหตุผลที่มีวิสัยอยู่เป็นอันหนึ่ง, กว้างจากตัวตน ทั้งผู้ถูก และ
ผู้ฟ้องกัน, ตัวนั้น การกัน เป็นสิ่งที่มีได้ โดยที่ไม่ใช่ผู้ถูก
อยู่ตามธรรมดาแล้ว. ไม่ยกผลงานให้ดูความก้าวหน้าได้แล้ว
การกันอะไรในขณะนั้น ก็คือการกันอาหุรของความก้าวหน้า
ในคดีมันเอง โดยแน่นอน.

จากที่มอง จากความรู้จัก "ตัวถูก - ของถูก" มาแล้วแต่
หัวที่ ความที่คดีมันไม่ได้มาแล้ว แต่หัวที่ การนำฟ้อง
ไม่มีความรู้จักกับความหมายเลย; ไม่มีความ "ตัวถูก" ส่วนรวม
กัน จนตลอดเวลาหัวที่; แล้วแต่ที่จะมีความก้าวหน้า
ทุกๆ หรือว่าของคดี.

พุทธพร อิมขันธ์

ไม่เหมาะสม, โศก
๑๔ ส.ค. ๒๕๑๐.